

KAHEKÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2023

Jh 9:24–38 (Js 8:11–15; 2Kr 1:18–22)

24 Nad kutsusid nüüd teist korda inimese, kes oli olnud pime, ja ütlesid talle: «Anna au Jumalale! Me teame, et see inimene on patune.»

25 Seepeale vastas too: «Kas Ta on patune või ei, seda mina ei tea. Tean ainult ühte: ma olin pime, praegu aga näen.»

26 Nüüd nad küsisid temalt: «Mis Ta sulle tegi? Kuidas Ta su silmad avas?»

27 Mees vastas neile: «Ma ju ütlesin teile, ent teie ei võtnud kuulda. Miks te tahate seda veel kord kuulda? Kas ka teie tahate hakata Tema jüngriteks?»

28 Ja nad sõimasid teda ja ütlesid: «Sina oled Tema jünger, meie oleme aga Moosese jüngrid.

29 Meie teame, et Jumal on rääkinud Mooseseaga, aga kust Tema on, seda me ei tea.»

30 Mees kostis neile: «See ongi imelik, et teie ei tea, kust Ta on, ja ometi on Ta avanud mu silmad.

31 Me teame, et Jumal ei kuule patuseid, ent kui keegi on jumalakartlik ja teeb Tema tahtmist, siis seda Ta kuuleb.

32 Veel ilmiski pole kuulnud, et keegi oleks avanud pimedalt sündinu silmad.

33 Kui Tema ei oleks Jumala juurest, ei suudaks Ta teha midagi.»

34 Nad kostsid talle: «Kas sina, kes sa oled sündinud lausa pattudes, tahad meid õpetada?» Ja nad heitsid ta kogudusest välja.

35 Jeesus sai kuulda, et nad on ta kogudusest välja heitnud ja küsis teda kohates: «Kas sa usud Inimese Pojasse?»

36 Too kostis: «Kes see on, isand? Ütle mulle seda, et ma saaksin Temasse uskuda.»

37 Jeesus ütles talle: «Sa näed ju Teda, see, kes sinuga räägib, ongi Tema.»

38 Aga tema lausus: «Ma usun, Issand!» ja kummardas Teda.

Nad kutsusid nüüd teist korda inimese, kes oli pime, ja ütlesid talle: «Anna au Jumalale! Meie teame, et see inimene on patune.» Too vastas nüüd: «Kas Ta on patune, ei tea. Tean ühte: et pime olles ma korraga näen!» Nad ütlesid nüüd talle: «Mis Ta sulle tegi? Kuidas Ta sinu silmad avas?» Ta vastas neile: «Ma juba ütlesin teile, aga te ei kuulnud. Miks tahate taas kuulda? Egas te taha saada Tema jüngriteks?» Nad sõimasid teda ja ütlesid: «Sina oled selle jünger, meie aga oleme Moosese jüngrid. Meie teame, et Jumal on rääkinud Mooseseaga, sellest aga me ei tea, kust Ta on.» Inimene vastas ja ütles neile: «Selles ongi ju imeasi, et teie ei tea, kust Ta on, ja Tema avas mu silmad. Me teame, et Jumal ei kuule patuseid, vaid kui keegi peaks olema jumalakartlik ja tegema Tema tahtmist, seda Ta kuuleb. Iialgi pole kuulda saadud, et on avatud pimedana sündinu silmad. Kui Ta ei oleks Jumala juurest, poleks Ta suutnud midagi teha.» Nad vastasid ja ütlesid talle: «Sa oled sündinud täitsa pattudes ja sina õpetad meid! Ja nad kihutasid ta välja. Jeesus kuulis, et nad olid ta välja kihutanud, ja olles ta leidnud, ütles: «Sina, kas sa usud Inimese Pojasse?» Too vastas ja ütles: «Ja kes see on, isand, et võiksin Temasse uskuda?» Jeesus ütles talle: «Sa oled Teda näinud ja see, kes sinuga räägib, ongi Tema.» Tema aga lausus: «Ma usun, Issand!», ja kummardas Teda.

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku¹, tükk aega pärast kolme esimest evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes on sündinud [vaimulikult] pimedana.² Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

¹ Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

² Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud³, millele lisandub jüngritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

Vähemalt analoogia tuletab Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekuumenite ja usklite missaks.⁴ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiwa ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa – usklite missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihaksaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

Keelelisi märkuseid

Kes oli olnud pime – ὁς ἦν τυφλός – sõnasõnalt: «kes oli pime». Sõna τυφλός – «pime» – tuleneb verbist τύφω – «suitsema».⁵

Au – δόξαν – sõna δόξα tuleneb verbist δοκέω – «arvama», «mõtleva», «[kellestki midagi] pidama» – ja tähendab «arvamus», «hinnang», tähistades sellest tulenevalt ka kellegi väarikust, auväärsust, hiilgust, sära, majesteetlikkust, aulisust.

³ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Õhtusöömaaja kirjeldust.

⁴ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaga.

⁵ Niisiis on pime piltlikult öeldes see, kes ei saa näha tiheda, läbipaistmatu, musta suitsu tõttu.

Patune – sõna ἀμαρτωλός – «patune», «patule andunud» – tuleneb verbist ἀμαρτάνω – «märgist mööda laskma», «eksima», «patustama».

Vastas – ἀπεκρίθη – sõna ἀποκρίνομαι – «vastama», «vastust andma» – tähendusvarjunditeks on nii teatav lõplikkus kui ka vastandumine. Selle sõna tüveks olev verb κρίνω tähendab «eristama», «eraldama», «[läbi] uurima», «otsustama», «kohut mõistma».

Ma olin pime, praegu aga näen – τυφλὸς ὢν ἄρτι βλέπω – sõnasõnalt: «pime olles ühtäkki/korraga/nüüd näen».

Küsisid temalt – εἶπον...αὐτῷ – sõnasõnalt: «ütlesid...talle».

Tegi – ἐποίησέν – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».⁶

Tahate – θέλετε – sõna θέλω tähendab «tahtma», «kavatsema», «[midagi] otsustanud olema», ka «heaks arvama».

Hakata – γενέσθαι – sõna γίνομαι tähendab «saama», «sündima» –, niisiis oleks õigem tõlkida: «saada».

Jüngriteks – μαθηταί – sõna μαθητής – «jünger», «õpilane» – tuleneb verbist μανθάνω – «õppima», «teadmisi omandama».

Sõimasid – ἐλοιδόρησαν – sõna λοιδορέω tähendab «sõitlema», «süüdistama», «sõimama», «halvustavalt/süüdistavalt manitsema».

Moosese – τοῦ Μωϋσέως – nimi Μωϋσῆς või Μωσῆς – heebrea keeles מֹשֶׁה – tuleneb Pühakirja traditsiooni järgi verbist מָשַׁח – «[välja] tõmbama».⁷

Mees – ὁ ἄνθρωπος – «inimene».

Kostis – ἀπεκρίθη...καὶ εἶπεν – sõnasõnalt: «vastas...ja ütles» või «kostis...ja ütles».

Imelik – τὸ θαυμαστόν – sõna θαυμαστός tähendab «imeline», «imepärane», «imeväärne», «imeasi».

⁶ Muuhulgas on siit pärit ka sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või tõeliselt poeetiliselt: «Meie oleme Tema poeem...»

⁷ «Ta pani temale nimeks Mooses ja ütles: «Sest ma olen ta veest välja tõmmanud!» (2Ms 2:10)

Jumalakartlik – θεοσεβής – sõna θεοσεβής – «jumalakartlik», «vaga» – koosneb sõnadest θεός – «Jumal» – ja σέβω – «austama», «kummardama», «aukardust osutama».

Veel ilmaski – ἐκ τοῦ αἰῶνος – võiks tõlkida ka: «ialgi».⁸ Sõna αἰών tähistab eeskätt lõputust, igavikku, aga seda võidakse kasutada ka teatud ajastu, eeskätt pikema, inimlikult isegi tajumatult pika ajavahemiku kohta.⁹

Ei suudaks – οὐκ ἠδύνατο – sõna δύναμαι tähendab «võimeline olema», «suuteline olema», «[millekski piisavat] jõudu omama».¹⁰

Kostsid – ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν – sõnasõnalt: «vastasid / kostsid ja ütlesid».

Pattudes – ἐν ἀμαρτίαις – sõna ἀμαρτία tuleneb verbist ἀμαρτάνω – «märgist mööda laskma», «eksima», «patustama» – ja tähendab «möödalaskmine», «eksimus», «patt», «ülekohus».

Heitsid ta kogudusest välja – ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω – sõnasõnalt: «heitsid / viskasid ta välja» või «kihutasid ta välja». Sõna ἐκβάλλω koosneb seestülevast eessõnast ἐκ ning verbist βάλλω – «viskama», «heitma», «pilduma», «pillutama» – ning tähendab sõnasõnalt «välja heitma», «välja viskama».

Jeesus – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהוה־ישׁוּעַ ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

On ta kogudusest välja heitnud – ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω – sõnasõnalt: «on / olid ta välja heitnud / visanud / kihutanud».

Küsis – εἶπεν – «ütles».

Kohates – εὐρών – sõna εὐρίσκω – «leidma» – tähistab eeskätt taolist leidmist, millele ei eelne otsimine, vaid mis pigem sünnib ootamatult, n-ö hea õnne peale.

Usud – πιστεύεις – sõna πιστεύω – «uskuma», «[midagi] tõeks pidama», «[milleski] veendunud olema», «[millelegi oma] usaldust panema» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».

⁸ 1968. aasta Piiblis: «maailma algusest».

⁹ Vrd «eoon» – geoloogilise ajaarvamise suurim ühik (arhaikum, proterosoikum, fanerosoikum).

¹⁰ Muuhulgas tulenevad siit ka lõhkeainet tähistav sõna «dünaamit» ja elektrigeneraatorit tähistav sõna «dünamo».

Kostis – ἀπεκρίθη...καὶ εἶπεν – sõnasõnalt: «vastas...ja ütles» või «kostis...ja ütles».

Isand – κύριε – κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

Näed – ἑώρακας – sõnasõnalt: «oled näinud».

Lausus – ἔφη – sõna φημί tähendab «ütleva», «lausuma», «teada andma».

Kummardas – προσεκύνησεν – sõna προσκυνέω tähistab tavaliselt põlvili maha heites ja laupa vastu maad pannes kummardamist, aga ka austuse märgina käe suudlemist.

Sisuline analüüs

Johannese evangeeliumi üheksas peatükk on lahutamatult seotud eelneva ja järgneva, ent moodustab siiski omaette terviku, mida tuleks sellisena ka käsitleda ja võimalust mööda jumalateenistusel lugeda.

Kaheksas peatükk algab abielurikkumiselt tabatud naise toomisega Jeesuse juurde küsimusega, mida Jeesuse arvates tuleks naisega teha: «Õpetaja, see naine tabati abielurikkumiselt. Mooses on Seaduses käskinud niisugused kivega surnuks visata. Mida nüüd Sina ütled?» (Jh 8:4j) Küsimuse eesmärgiks polnud mitte Jeesuselt kui tunnustatud õpetajalt juhatuse saamine, vaid Tema proovile panemine: Ta kas soovib naise hukata, riskides näida halastamatuna, või käsib ta vabaks lasta, osutudes seeläbi ka ise seaduserikkujaks. Jeesus lahendas olukorra teatavasti teisiti, näidates, et naist süüdistavad kirjatundjad ja variserid ei erine naisest, vaid on samuti patused, ning manitsedes naist teda minna lastes edaspidi patustamisest hoiduma.

Johannese evangeeliumi kaheksanda peatüki teine pool kajastab Jeesuse vaidlust juutidega, mis läks niivõrd teravaks, et Jeesust süüdistati selles, et Jeesus on sohilaps (Jh 8:41) ja et Temas on kuri vaim (Jh 8:52). Jeesus omakorda näitas, et kuna juudid ei tunne Temas ära Jumala läkitatud ega kuule Jumala sõna, ei ole nad mitte Jumalast (Jh 8:47), vaid «oma isast kuradist» (Jh 8:44). Vastasseiss kulmineerus sellega, et juudid üritasid Jeesust surmata ning Jeesus läks nende eest varjule (Jh 8:59).

Üheksanda peatüki alguses kirjeldatakse Jeesuse kohtumist pimedana sündinud inimesega ning tolle tervendamist. Peatüki keskseks teemaks pole aga mitte inimeste füüsiline, vaid vaimne pimedus, s.t patt ja sellest vabanemine. Jeesuse jüngrid küsivad Temalt pimedana sündinut nähes: «Rabi, kes on teinud pattu, kas tema ise või ta vanemad, et ta on sündinud pimedana?» (Jh 9:2). Jeesus vastab: «Ei ole pattu teinud tema ise ega ta vanemad, vaid temas peavad saama avalikuks Jumala teod.» (Jh 9:3), andes mõista, et määratult olulisem kui silmavalgus on Tema näol maailma tulnud valguse nägemine ja järgimine: «Me peame tegema selle tegusid, kes minu on saatnud,

niikaua kui on päev. Tuleb öö, mil ükski ei saa midagi teha. Kuni mina olen maailmas, olen ma maailma valgus.» (Jh 9:4j)¹¹ Peatüki lõpus ütleb Jeesus juutidele: «Mina olen tulnud maailma kohtumõistmiseks, et need, kes ei näe, hakkaksid nägema, ning nägijad jääksid pimedaks.» (Jh 9:39), ning vastab Temalt selgitust nõudnud variseride küsimusele, kas nemadki on pimedad, ülitõsise hoiatusega: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.» (Jh 9:39)

Kuigi pimedana sündinu õnnetu olukorra põhjuseks polnud Jeesuse sõnul tema enda ega ta vanemate patud, oli ta kahtlemata üks patustest ning konkreetsetes olukorras kogu patuse inimkonna kehastus. Pattulanguse esmaseks tagajärjeks oli, et inimene kaotas võimaluse selgelt näha: ta ei näe enam Jumalat, kuigi Jumal näeb teda ja temasse¹², ning paraku ei näe inimene enam iseennastki nii, nagu ta tegelikult on¹³, ega tunne päriselt ka head ja kurja.

See ei olnud otseselt tolle pimedana sündinu süü, nagu ka pärispatt ei ole mitte iga inimese isiklik süü, vaid kujutab endast patuolukorda (*peccatum habituale*), mis seisneb inimese lahutatuses Jumalast ning rikutuses ja vastuolus inimese tegeliku, Jumala poolt tahetud ja ette nähtud loomusega. Inimene on jäänud ilma nii Jumala nägemise üleloomulikust armust, ning isegi kõigile inimestele omane loomulik jumalatunnetus on tõsiselt tumestatud¹⁴: «Tema nähtamatu olemus, Tema jäädav vägi ja jumalikkus on ju maailma loomisest peale nähtav, kui mõeldakse Tema tehtule, nii et nad ei saa endid vabandada, sest et Jumalat tundes nad ei ole ülistanud ega tänanud Teda kui Jumalat, vaid on oma arvamustega jooksnud tühja ning nende mõistmatu süda on jäänud pimedaks.» (Rm 1:20j)

Kuna pimedana sündinu tervendamise leidis aset hingamispäeval, kasutasid Jeesuse vastased võimalust süüdistada Teda Jumala Seaduse rikkumises ning tembeldasid Ta patuseks. Asi läks lausa vähem või rohkem ametliku uurimiseni, kuna variserid kutsusid pärast pimedana sündinud mehe küsitlemist välja ka tema vanemad ning pärisid neilt toimunu kohta aru (Jh 9:18j). Vanemad soovitasid rääkida nägijaks saanu endaga, mida variserid ka tegid, kuigi nad olid oma otsuse tegelikult juba teinud: «Anna au Jumalale! Me teame, et see inimene on patune.» (Jh 8:24)

¹¹ Vrd Jh 8:12: «Mina olen maailma valgus. Kes järgneb mulle, ei käi pimeduses, vaid tal on elu valgus.»

¹² «Ja nad kuulsid Issanda Jumala häält, kes rohuaias sinna ja tänna käis, kui päev viluks läks, ja Aadam ja tema naine peitsid endid Issanda Jumala palge eest rohuaias puude keskele. Ja Issand Jumal hüüdis Aadamat ning ütles temale: «Kus sa oled?» Ja tema vastas: «Ma kuulsin su häält rohuaias ja kartsin, sest ma olen alasti. Sellepärast ma peitsin enese ära.»» (1Ms 3:8–10) Inimene käitub siin sama naeruväärselt nagu väike laps, kes katab oma silmad kätega ning ütleb võidurõõmsalt oma isale või emale: «Sa ei näe mind!»

¹³ Lastes ennast petta mao kinnitusele, et ta on nüüd nagu Jumal (1Ms 3:5).

¹⁴ Vt keelelist märkust sõna pime etümoloogia kohta: piltlikult öeldes on pime see, kes ei saa näha tiheda, läbipaistmatu, musta suitsu tõttu.

«Jumalale au andmine» ei tähenda siin mitte üleskutset kiita ja tänada Jumalat selle eest, et ta oli pimedale mehele nägemise kinkinud, vaid tegemist on vannutamisega, mille sisuks on kohustada meest kõnelema «tõtt ja ainult tõtt», teda ühtlasi vähemalt varjatult needusega ähvardades, kui ta peaks ütleva midagi, mida võiks käsitleda jumalateotusena. Väärrib tähelepanu, et variserid olid juba enne pimedana sündinud mehe tunnistuse kuulmist kindlaks määranud, mis on see tõde, mida nad temalt ootavad: «See inimene on patune.»

Pimedana sündinu ei läinud Jeesuse süüdistajatega kaasa, vaid üritas ennast tollest spontaanselt «kohtuprotsessist» taandada: «Kas ta on patune või ei, seda mina ei tea. Tean ainult ühte: ma olin pime, praegu aga näen.» (Jh 9:25) Viimase lause sõnastus kreekakeelses originaalis on omapärane: «Pime olles [ma] ühtäkki näen!» Ühelt poolt väljendavad need napid sõnad kindlasti seda, kuivõrd ootamatu ja üllatav pimedana sündinu jaoks nägijaks saamine oli. Ta justkui püüaks edastada seda, mida ta tol hetkel tundis ja kuidas kõik toimus: «Kujutage ette: ma olen pime. Täiesti pime, sündimisest saadik. Ma pole kunagi midagi näinud, ma ei teagi, mida nägemine tähendab. Ja korruga ma näen!» Olemata midagi taolist isiklikult läbi elanud pole ilmselt võimalik mõista, kui võimas, lausa rabav pidi see kogemus olema.

Teisalt näitab mehe vastus, et ta identifitseeris ennast endiselt pimedana (τυφλὸς ὢν (olevik) – «pime olles»). Ta polnud saanud nägijaks mitte ainult füüsiliselt, vaid ka vaimulikult, ja seetõttu nägi ta ennast sellena, kes ta tõeliselt on: patusena, armu saanud ja jätkuvalt armu vajava patusena, kelle ainus lootus on sellel, kes oli ta nägijaks teinud.¹⁵ Tõsi, sel hetkel ta veel ei teadnud, kes see, kes oli ta tervendanud, tõeliselt on, ega mõistnud talle osaks saanu tegelikku ulatust.¹⁶

Variserid jätkavad pealekäimist: «Mis Ta sulle tegi? Kuidas ta su silmad avas?» (Jh 9:26) Kuna mees oli seda neile juba seletanud¹⁷, siis ei ole tegemist mitte sooviga kõiges täpselt selgust saada, vaid surve avaldamisega pimedana sündinule, et ta koos nendega Jeesuse seaduserikkujaks ja patuseks tunnistaks. Mees nägi Jeesuse süüdistajad läbi ja pareeris sedapuhku varjamatu irooniaga: «Ma ju ütlesin teile, ent teie ei võtnud kuulda. Miks te tahate seda veel kord kuulda? Kas ka teie tahate hakata Tema jüngriteks?» (Jh 9:27)

Iroonia ei jäänud märkamata ega vastuseta. Variserid vihastasid ning sõimasid mehe läbi, süüdistades teda mitte ainult Jeesuse jüngriks olemises, vaid erinevalt neist endist

¹⁵ Võib-olla on just siit saanud inspiratsiooni laulu «Amazing Grace» looja: «*Amazing grace how sweet the sound / That saved a wretch like me / I once was lost, but now I'm found / Was blind but now I see.*» – «Oo arm võrratu, Sind kiidan ma, / mind õnnetut päätsid Sa. / Kord olin kadunud, / nüüd leitud jällegi / ja valgust uut ma näen.»

¹⁶ «Kes see on, isand? Ütle mulle seda, et ma saaksin temasse uskuda.» (Jh 9:36)

¹⁷ «Ta pani muda mu silmadele ja ma pesin end ning näen nüüd.» (Jh 9:15)

selles, et ta on (Jeesusega mestis olles) hüljanud Moosese (Jh 9:28). Variserid ei jäta kasutamata võimalust öelda midagi solvavat ka Jeesuse kohta: «Meie teame, et Jumal on rääkinud Mooseseaga, aga kust Tema on, seda me ei tea.» (Jh 9:29) – viimased sõnad on tagasi pöördumine selle juurde, mida oli vihjatud varemgi, nimelt et Jeesus olevat sohilaps: «Meie ei ole sündinud liiderdamisest, meil on üks isa – Jumal.» (Jh 8:41)

On näha, et variseride eesmärgiks ei ole enam pimedana sündinu tervendamises selgusele jõudmine, vaid põhjapaneva süüdistusmaterjali kogumine, mille alusel oleks võimalik Jeesus vastuvaidlematult jumalateotajaks kuulutada. Pimedana sündinud mees on nende jaoks vaid instrument, mida nad üritavad oma eesmärgi saavutamiseks kasutada.

Pimedana sündinu oli aga tõepoolest nägijaks saanud, ja see tähendab, et ta nägi läbi ka Jeesuse süüdistajaid ega jäänud seegi kord vastust võlgu, vaid isegi lisan teravust: «See ongi imelik, et teie ei tea, kust Ta on, ja ometi on Ta avanud mu silmad. Me teame, et Jumal ei kuule patuseid, ent kui keegi on jumalakartlik ja teeb Tema tahtmist, siis seda Ta kuuleb. Veel ilmaski pole kuulnud, et keegi oleks avanud pimedalt sündinu silmad. Kui Tema ei oleks Jumala juurest, ei suudaks Ta teha midagi.» (Jh 9:30–33)

See väga sirgjoonelisel loogikal rajanev väljaütlemine tunnustab ühelt poolt Jeesust jumalakartliku mehena, koguni Jumala enda juurest tulnud prohvetina (viimast oli mees öelnud juba varem, Jh 9:17), ning teiselt poolt heidab kahtlusevarju variseride uhkele veendumusele, et nad on Moosese jüngrid.¹⁸ Oli ju Mooses ise endasarnase prohveti tulemist ette kuulutanud (5Ms 18:18) ning variserid oleksid pidanud seda teadma ja Jeesuse suhtes seisukoha kujundamisel arvesse võtma.

Jeesuse süüdistajad mõistavad, et neil ei õnnestu pimedana sündinut enda kasuks tunnistama panna, ning pööravad rünnaku ka tema vastu: «Kas sina, kes sa oled sündinud lausa pattudes, tahad meid õpetada?» (Jh 9:34) Pimedana sündinud mees kihutatakse minema – originaaltekst ei ütle, et ta oleks kogudusest välja heidetud, eestikeelne tõlge eeldab seda ilmselt evangelisti poolt varasemalt öeldut silmas pidades: «Juudid olid juba kokku leppinud, et kes iganes Tema Messiaks tunnustab, heidetakse kogudusest välja.» (Jh 9:22) Kuna pimedana sündinud mees ei olnud Jeesust selleks ajahetkeks veel Kristuseks tunnistanud – ta ei näi Jeesusest õieti midagi teadvatki –, siis näib pigem tõenäoline, et mees kihutati minema sealt, kust tema ja variseride vestlus aset leidis, olgu sünagoogist või kuskilt mujalt.¹⁹

¹⁸ Vrd Jeesuse sõnadega Jh 5:46j: «Ometi ärge arvake, et mina hakkam teid Isa ees süüdistama. See, kes teid süüdistab, on hoopis Mooses, kelle peale te oma lootuse olete pannud, sest kui te usuksite Moosest, siis te usuksite ka mind, sest tema on kirjutanud minust. Aga kui te isegi tema kirju ei usu, kuidas te siis saate uskuda minu sõnu?»

¹⁹ Hiljem võidi mees Suurkohtu otsusega ka kogudusest välja heita.

On näha, et variserid lähtuvad samast mõtteviisist, mida esindas Jeesuse jüngerite küsimus pimedana sündinuga kohtumisel: kuna teda on tabanud selline kohutav õnnetus, mis ei saa kindlasti olla midagi muud kui Jumala karistus, siis järelikult peab ta olema «sündinud lausa pattudes». Sellel inimlikul loogikal polekski õigupoolest viga, kui variserid oleksid sellega edasi läinud ning teinud samasuguse järelduse nagu pime mees ise: kui pimedana sündimine on karistus pattude eest ning taolise karistuse saatmine on kahtlemata üksnes Jumala meelevallas, siis tähistab nägijaks saamine seda, et Jumal on patustanule tema patud andeks andnud ja ka tervenemine ei saa tulla mujalt kui Jumala enda käest. Variserid ei näinud ega mõistnud seda – või õigemini: nad ei tahtnud näha ega mõista: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.» (Jh 9:41)

Pimedana sündinud ja nüüd nägijaks saanud mees võidi minema kihutada ennast jumalakartlikest pidavate inimeste keskel, võib-olla isegi kogudusest välja heita, kuid Jumal – Jeesuses Kristuses inimeseks saanud Jumal – ei kihutanud teda enda juurest minema, vaid vastupidi, «leidis» ta (vt vastavat keelelist märkust). Leidis ja küsis: «Kas sa usud Inimese Pojasse?»

Uskumine tähendab eeskätt enda usaldamist selle kätte, kellesse usutakse. Inimene, kes oli üheainsa päeva jooksul kõigepealt kõik võitnud – seeläbi, et temast, pimedana sündinust, sai nägija – ning seejärel kõik kaotanud – seeläbi, et ta kihutati teiste inimeste keskel välja –, sai kutse ja võimaluse rajada talle kingitud uus elu mitte inimestele, vaid Jumalale, usaldada ennast selle kätte, kes on tulnud, et tuua neile, kes Temasse usuvad, elu, ja seda ülirohkesti (Jh 10:10). Seejuures on oluline, et Jeesus nimetab ennast mitte Jumala Pojaks või Jumala Läkitatuks, vaid Inimese Pojaks – isäranis pimedana nägijaks saamise kontekstis meenutab see äärmiselt kõnekalt Johannese evangeeliumi proloogi kuulutust: «Ja Sõna sai lihaks ja elas meie keskel, ja me nägime Tema kirkust nagu Isast Ainusündinu kirkust, täis armu ja tõde.» (Jh 1:14)

Niisiis ei küsi Jeesus pimedana sündinud mehelt – see ei saa olla juhus, et justnimelt pimedana sündinud mehelt! – midagi vähemat, kui et kas ta usub, et see, kes ta terveks tegi, kes seisab tema ees, keda ta võib nüüd oma ihusilmadega näha, on inimeseks saanud Jumal: «Sa näed ju Teda, et see, kes sinuga räägib, ongi Tema!» (Jh 9:37)

Pimedana sündinu näeb ja tunnistab: «Ma usun, Issand!», ja kummardab Teda. See ei ole veel nii selgesõnaline tunnistus, nagu kõlab pärast Jeesuse ülestõusmist apostel Tooma suust: «Minu Issand ja minu Jumal!» (Jh 20:28), aga see pole sellest ka kaugel. Sõna προσκυνέω – «kummardama», «teenima/ülistama/austama» – kasutatakse mujal Johannese evangeeliumis eranditult Jumala kummardamise või teenimise tähenduses (Jh 4:20–24; 12:20), seega on igati tõenäoline, et ka siin kummardab pimedana sündinu Jeesust mitte lihtsalt austust vääriva inimesena, vaid tõepoolest Issanda ja Jumalana (või vähemalt Jumala juurest tulnuna ja Tema esindajana).

Jeesus lõpetab vestluse pimedana sündinuga sõnadega: «Mina olen tulnud maailma kohtumõistmiseks, et need, kes ei näe, hakkaksid nägema, ning nägijad jääksid pimedaks.» (Jh 9:39) Jeesus tuli, et kinkida neile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad, igavene elu. Paraku tähendab inimestele antud valikuvõimalus ja valiku tegemise kohustus, et on ka neid, kes valivad valesti – põhjusel, et nende teod on kurjad, ent nad ei ole valmis tunnistama end patuseks ja pimedana ega otsima andeksandmist ja tõelise elu valgust: «Ent kohus on see, et valgus on tulnud maailma, aga inimesed on armastanud pimedust enam kui valgust, sest nende teod on kurjad. Igaüks, kes teeb halba, vihkab valgust ega tule valguse juurde, et ta tegusid ei paljastataks.» (Jh 3:19j)

Jeesus ütles pimedana sündinud meest tabanud õnnetuse põhjuse kohta küsinud jüngritele: «Ei ole pattu teinud tema ise ega ta vanemad, vaid temas peavad saama avalikuks Jumala teod.» (Jh 9:3) See kõlab äärmiselt sarnaselt varasemalt öeldule: «Kes teeb tõtt, see tuleb valguse juurde, et ta teod saaksid avalikuks, sest need on tehtud Jumalas.» (Jh 3:21) «Kõik on pattu teinud ja ilma jäänud Jumala kirkusest» (Rm 3:23), ent kõigile on pakutud ka võimalus olla see, kelles saavad avalikuks Jumala teod, nii et sealtpeale on ka nende teod tehtud Jumalas.

Jeesus kinkis pimedana sündinule mitte ainult nägemisvõime, vaid veelgi enam uue elu. Pole juhuslik, et Ta kasutas pimedana tervendamiseks oma süljega niisutatud mullast tehtud muda või savi – on võimatu mitte näha siin viidet inimese loomisele aegade alguses: «Sel ajal, kui Issand Jumal tegi maa ja taeva, kui ainsatki väljapõõsast ei olnud veel maa peal ja ainsatki väljarohtu ei olnud veel tärganud, sest Issand Jumal ei olnud lasknud vihma sadada maa peale, ja inimest ei olnud põldu harimas, tõusis udu maast ja kastis kogu mullapinda. Ja Issand Jumal valmistas inimese, kes põrm on, mullast, ja puhus tema ninasse eluhinguse: nõnda sai inimene elavaks hingeks.» (1Ms 2:4–7) Pimedat meest nõnda uueks luues tegi Jeesus täpselt seda, mida oli öelnud ööpimeduses Tema juurde tulnud Nikodeemosele: «Tõesti, tõesti, ma ütlen sulle, kes ei sünni ülalt, ei või näha Jumala riiki.» (Jh 3:3)

Jutluseks

Kahekümnenda Nelipühale järgneva pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Usk ja uskmatuse». Muuhulgas öeldakse pühapäeva sissejuhatuses: «Jeesuse eluajal kahtlesid paljud Temas või panid Teda pahaks, eitades Tema jumalikkust, ja pidasid Teda rahva ülesässitajaks. Usk ja uskmatuse võitlevad teineteisega ka iga kristlase südames.»

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Js 8:11–15) prohvet Jesaja manitsus mitte karta inimesi, aga ka mitte panna oma lootust inimeste peale, vaid karta ja usaldada Jumalat. Prohvet hoiatab ka, et Jumal

on oma rahvale komistuskiviaks ja pahanduskaljuks, ning paraku on palju neid, kes komistavad, kukuvad ja ennast vigastavad. Siiski jääb viimaks kõlama (juba väljaspool pühapäevast lugemist) kinnitus, et «ei jää pimedusse maa, kus on ahastus» (Js 8:23).

Teise lugemisaasta Epistel (2Kr 1:18–22) kõneleb Kristusest kui Jumala «jah»-sõnast meile ja samal ajal ka meie «aamenist» Jumalale, innustades meid Tema eeskujul ustavusele ja usaldusväärsele. See algselt pigem praktilist asjaajamist kajastanud tekstilõik julgustab meid lootma Jumala armule, teades, et Tema, kes «päästis meid... määratu suurest surmast...päästab edaspidigi» (vrd 2Kr 1:10).

Jutluses võiks ühelt poolt keskenduda Jumala kõikumatule ustavusele ja päästetahtele, mis oligi Tema ainusündinud Poja inimeseks saamise põhjus. Mitte ainult pimedana sündinud mehe nägijaks tegemine, vaid kõik, mida Jeesus tegi, oli mõeldud selleks, et «saaksid avalikuks Jumala teod» (vrd Jh 9:3). Jumala suurim tegu on Tema poolt armastuses loodud inimkonna päästmine ja uueks loomine.

Teisalt on oluline käsitleda Evangeeliumis esile tulevat konflikti, kusjuures mitte niivõrd Jeesuse ja Tema vastaste vahelist konflikti, kuivõrd seda äärmiselt vastuolulist reaktsiooni, mille kutsus esile kohtumine Jeesusega. Tegemist on pimeduse ja valguse kokkupõrkega, täpsemalt öeldes nii seesmiselt kui väliselt pimedusega löödud inimese kohtumisega teda nägijaks teha võiva Jumalaga, kes tahab teda valgustada nii väliselt kui seesmiselt. Kuigi võib tunduda, et iga pime tahab enesestmõistetavalt saada nägijaks, ei pruugi see olla sugugi nii, kui nägijaks saamine tähendab oma tõelise olukorra ja veelgi enam omaenda tõelise olemuse nägemist ja tunnustamist nii, nagu need päriselt on.

Jeesuse tervendatud pime sai nägijaks – mitte ainult füüsiliselt, vaid eeskätt seeläbi, et ta tundis Jeesuses ära Inimese Poja, s.t tema päästmiseks inimeseks saanud Jumala. Jeesuse vastased, kes pidasid end nägijaiks, kuigi olid seesmiselt pimedad, keeldusid ennast Temal valgustada laskmast ning mõistsid end seeläbi ise hukka. Jeesus leidis pimedana sündinud mehe, kelle inimesed olid endi keskelt minema kihutanud, need aga, kes ennast õigeks pidasid ja Moosese jüngreiks kuulutasid, osutusid pimedaiaks ja kadunuiks.

Siiski väljendavad ka need karmid sõnad, millega Johannese evangeeliumi üheksas peatükk lõpeb – «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.» (Jh 9:41) – Jeesuse armastust isegi oma vaenlaste vastu. Järgmises peatükis kõneleb Jeesus endast kui heast karjast, kes annab elu nendegi lammaste eest, kes veel ei kuulu Tema karja hulka (Jh 10:16)

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Tänapäev Evangeelium toob meie ette kirjelduse pimedana sündinu tervendamisele järgnenud konfliktist nägijaks saanud mehe ja Jeesuse vastaste vahel. Jeesuse vastased süüdistavad Teda Moosese Seadusest üleastumises, kuna Ta oli teinud pimedada mehe terveks hingamispäeval ning justkui sündinud meest ennastki terveks saamise nimel hingamispäeva käsku rikkuma. Variserid üritasid kasutada toda meest ära Jeesuse süüdimõistmises, endine pime nägi neid aga läbi ja pälvis sellega ka ise Jeesuse vastaste viha – viimaks kihutasid need ta endi keskelt minema.
2. Jeesuse vastased kuulutasid Jeesuse patuseks – pimedana sündinu aga näitas, et Jeesus ei saa olla patune, kuna Ta teeb Jumala tegusid. Vastupidi, tuleb välja, et need, kes süüdistasid Jeesust Jumala Seaduse rikkumises, on ise jumalatud, kuna nad ei näe seda, mis peaks olema igapäevase selgesti nähtav: et Jeesus on tulnud Jumala juurest. Mees, kes oli sündinud pimedana ning keda seetõttu peeti Jumalast karistatuks, «lausa pattudes sündinuks», osutus selles konfliktis ainsaks tõeliselt nägijaks, Tema ja Jeesuse süüdistajad ning iseennast õigeks pidavad variserid aga pimedadaiks. Pimedana sündinu tervendamine ei piirdunud talle füüsilise nägemisvõime andmisega, vaid ta sai nägijaks ka vaimulikult – tunnistades ennast tervendanud Jeesuse viimaks oma Issandaks ja Teda kummardades sisuliselt ka Jumalaks.
3. Konflikt Jeesust ja Tema poolt nägijaks tehtud pimedat süüdistavate variseride ning Jeesuse ja endise pimedada vahel on midagi, mis kirjeldab äärmiselt täpselt iga langenud inimese olukorda: see on igas inimeses aset leidv kokkupõrge valguse ja pimeduse vahel. Inimene, isegi taoline inimene, kelle füüsilise nägemisega on kõik korras, on patu tõttu seesmiselt pimedusega lõõdud, ning kui ta kohtub Jumalaga, kelle valguses tuleb esile kogu tõe tema kohta, siis on peaaegu paratamatu, et ta on vähemalt esialgu kohkunud ja hakkab vastu. Meil ei ole kerge näha ennast nii, nagu Jumal meid näeb – nii, nagu me tõeliselt oleme –, sest see tähendab enda tunnustamist lootusetult hukkamisele määratud patuseks. Kui me Jumala abiga seda siiski suudame ning ennast samal ajal Tema andeksandva ja päästva armu hoolde usaldame, siis pole me leidnud mitte üksnes meie kohta käiva karmi tõe valgust, vaid ka tõelise elu valguse. Jumal ei taha mitte kedagi pimedusse jätta ega hukatusse saata: Ta «ei ole ju läkitanud oma Poega maailma, et Ta kohut mõistaks maailma üle, vaid et maailm Tema läbi päästetaks» (Jh 3:17). Jumal tahab, et meid kõigis võiksid saada avalikuks Tema lunastava armastuse teod.